

บทที่ 1

บทนำ

ระบบความคิดของพุทธศาสนาได้ว่าเป็นระบบความคิดที่สำคัญมากสายหนึ่งในระบบความคิดทั้งหมดของมนุษย์ จุดเริ่มต้นของการยอมรับนี้มาจากการที่เพราะ "ประมวลศีลธรรมของพระพุทธเจ้าสมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่โลกรู้จักมา" (Muller, 1832-1900, อ้างในพระโสภณคณาภรณ์, 2528:61) และด้วยเหตุผลที่ไอน์สไตน์ (Einstein, 1879-1955, อ้างในพระโสภณคณาภรณ์:138) กล่าวไว้ว่า

ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตน และควรจะเว้นคำสอนแบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียว และแบบเทววิทยาคืออ้างเทวดาเป็นหลักใหญ่ ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจจึงควรมีรากฐานอยู่บนความสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ต่อสิ่งทั้งปวง คือทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ . . . ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธศาสนา

ข้อความเหล่านี้คือสิ่งที่จะยืนยันได้เป็นอย่างดีถึงผลที่จะพึงได้รับจากการทำความเข้าใจแนวความคิดด้านต่าง ๆ ของพุทธศาสนา ในบรรดาความคิดเหล่านั้น ความคิดเกี่ยวกับสังคมนับได้ว่าเป็นความคิดที่ค่อนข้างสำคัญและปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด โดยทั่วไป แม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่าคำสอนของพระพุทธศาสนาคือสิ่งที่เปี่ยมค่าประศาสน์ของพระพุทธเจ้า แต่เบื้องหลังคำประศาสน์นั้นจะแฝงไปด้วยเหตุผลทั้งที่ปรากฏและเป็นนัยอิงถึง ส่วนนี้คือพื้นฐานสำคัญที่ทำให้สามารถมาพิจารณาแนวความคิดของพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางปรัชญาได้ ทั้งนี้เพราะนี่คือหน้าที่ของนักปรัชญาพุทธศาสนาที่ต้อง (1) "หน้าที่ . . . มุ่งในการแสวงหาเหตุผลอันซับซ้อนอยู่ในคำประศาสน์ต่าง ๆ ของพระองค์" (แสง มนวิฑูร, 2532:108) ส่วนนี้เป็นการสร้างความชัดเจนทางความคิดของพุทธศาสนา (2) "หน้าที่อีกประการหนึ่งของนักปรัชญาฝ่ายพุทธศาสนา คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบรรดาคำประศาสน์ต่าง ๆ " (แสง มนวิฑูร:108) ส่วนนี้ยังรวมถึงการทำให้สามารถนำความคิดของพระพุทธศาสนามาตอบปัญหาต่าง ๆ ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่จะยืนยันให้เห็นถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของการวิเคราะห์ความคิดทางปรัชญาสังคมของ

พุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะไม่เพียงแต่ทำให้สามารถมองเห็นแนวความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมองเห็นแนวความคิดที่พุทธศาสนามุ่งเสนอต่อสังคมด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาแนวความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะแม้พุทธศาสนาจะมีแนวคำสอนทางสังคมที่ชัดเจนแล้วก็ตาม แต่โดยเหตุผลในเชิงปรัชญาแล้วยังกระจัดกระจายอยู่และไม่สามารถที่จะพิจารณาเห็นได้อย่างชัดเจนได้ ดังนั้น จึงเป็นการจำเป็นที่ต้องวิเคราะห์หาแนวความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนา แนวความคิดที่ได้มานี้เองจะเป็นสิ่งที่อธิบายได้ว่า ทำไมพุทธศาสนาจึงเสนอหลักการเรื่องนั้น ๆ ต่อสังคม

สิ่งที่ได้มาจากการวิเคราะห์หาความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาไม่ว่ามีผลเช่นไรก็ตามทำให้ความคิดของพุทธศาสนาเป็นแนวความคิดอีกสายหนึ่งในระบบความคิดทางปรัชญาสังคมทั้งหมด ผลส่วนนี้ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องเปรียบเทียบแนวความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนากับแนวความคิดทางสังคมอื่นเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างกัน โดยเฉพาะแนวความคิดทางสังคมที่สำคัญ 2 แบบ คือ เสรีนิยม (Liberalism) และสังคมนิยม (Socialism)

วิธีการและขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเพื่อหาความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนานั้นจะยึดหลักฐานจากคำสอนแม่บท หรือจากคำสอนดั้งเดิมเป็นสำคัญ คำสอนแม่บทหรือคำสอนดั้งเดิมนั้นหมายถึง แนวความคิดและภษิตต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระบาลี หรือพระไตรปิฎก หรือนัยที่อิงถึงโดยพระบาลีนั้น โดยที่จริงแล้วแนวทางพัฒนาการทางความคิดของพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน (สมนต.1.,2528: 271-276) คือ

1. สูตร คือ พุทธพจน์ และภษิตต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระบาลี
 2. สุตตานุโลม คือ นัยการตีความและความเป็นไปได้ของหลักความคิดของพุทธศาสนา
- เช่น ตามหลักมทาบเทส 4 เป็นต้น
3. อจารยวาท คือ อรรถาธิบายของพระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย
 4. อัถโนมติ คือ มติการตีความส่วนบุคคล

ในที่นี้จะยึดตามสูตรเป็นหลักสำคัญและรองลงมาตามลำดับ ในการยึดตามอาจริยวาท หรือส่วนที่เป็นอัตโนมติก็จะเป็นไปตามนัยของสูตรและสูตรคานูล้อม

แนวความคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยมที่นำมาเปรียบเทียบจะยึดตามความคิดของ เกรแฮม (Gordon Graham) ในการพยายามสรุปแก่นความคิดสำคัญของเสรีนิยมและสังคมนิยม ในหนังสือชื่อ "Political in its Place : A Study of Six Ideologies" (1986) เป็นแนวทางในการเสนอความคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยม ผู้เสนอวิทยานิพนธ์จะเสริมใน รายละเอียดบางประการเพื่อให้มีเนื้อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แนวทางในการเปรียบเทียบนั้นจะยึด แก่นความคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยมเป็นเขตตั้งแล้วเปรียบเทียบ วิเคราะห์วิจารณ์ด้วยความคิด ของพุทธศาสนาว่าแตกต่างและเหมือนกันอย่างไร ในตอนสุดท้ายจะสรุปให้เห็นว่า แนวความคิดของ พุทธศาสนาเป็นเสรีนิยมหรือสังคมนิยม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับตามวิธีการข้างต้น คือ ทั้งการวิเคราะห์หาความคิดทางปรัชญา สังคมของพุทธศาสนา และการเปรียบเทียบแนวความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนากับเสรีนิยม และสังคมนิยมทำให้เห็นแนวความคิดของพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นความคิดทางปรัชญาสังคม ได้เด่นชัดขึ้นและทำให้มองเห็นข้อเสนอของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย